

Pünkösdi remények

Irtá Zichy Gyula gróf, kalocsai érsek

Sokszor zokogott már erőteljes és buzgó imádság a magyar lelkekből, ha a magyar hazát s a mi testvértelen, szegény nemzetünket bú, bánat, gyötrellem, veszedelem érte.

Megtorpant a magyar már akkor is, mikor több, mint ezer évvel a mi korunk előtt Európa idősebb népei felgyeltek az új jövevényre s megtorlással a sok kalandozás, fosztogatás miatt, amelyeket a szomszédoknál szerte elkövettek, kiirtották volna, ha nem tér magához. A nemzet feleszmélt, Krisztus követője, keresztény vitéz lett, s megmenekült a kiirtatásától.

A pusztulás szele tombolt rajta végig kétszáz évvel később, mikor a tatárvész sópörte el az ország nagy részét, — üszköt, romot, halálos félelmet és hullahegyeket hagyva maga után. A szétszórt magyarság lassan-lassan visszatért azonban, s törhetetlen hittel, buzgó imádsággal és mindent lebíró, hatalmas munkával újjáépítette a feldőlt országot.

Még rémesebb csapás szakadt a magyarra a mohácsi vészben, mely az ország szétszűlését, a nagy egység teljes felbomlását és a török igát zúdította rá. Mint vészes árvíz, mely nemcsak elsöpör s életet pusztít, hanem szennyes iszapjával be is temet virágzó völgyeket, a tudás és munka fenkölt gyümölcseit, úgy tombolt a török dúlás e szegény hazában, a magyar nemzetben, s kétszáz éves sirba törtézte, temette a régi nagyságot. Sok szép vidék felett kietlen szemfedő nyújtózik még ma is ebből az időből s alatta a kiirtott magyarok elhamvadt porai, fényes kultúrája, s munkájuknak gyönyörű kincsei alusszák álmaikat. Ilyen volt az Alföld, melynek régi pompázó helyei, községei, városai felett csupán a szellő jár és sívó homokot szór a szemed közé. Ezt szórta nekem is pár héttel ezelőtt, mikor ezt a szomorú vidéket kocsin, gyalog és autón bejártam. De Isten irtalma abból a sírból is előhívta a haldokló magyart. Kétszázötven évig tartott az élesztés s mielőtt a százados sebeket kiheverte volna, a nagy világégés ismét letépette, összedarabolta, halálra kínozza.

Tíz év óta nyögjük és szenvedjük ezt a szörnyű csapást s mivel igazságunk tudatában élünk, fájdalomunk élesebb, mint az ősök minden gyöttrődése. De épp ezért bizalmunk is na-

gyobb, mint a magyar népé valaha lehetett.

Kálváriát járunk, de nem csupán azért, mert kiérdemeltük, hanem főleg azért, — így hisszük s reméljük — mert az Urnak szándéka van velünk. Sokszor roskadozunk a nagy kereszt alatt, melyet Isten keze helyez vállainkra. Sokszor azt kell hinnünk, hogy nem bírjuk tovább. Sokszor megremegünk, ha azt látjuk, hogy sokan kidőlnek és belepusztulnak a sok fájdalomba és a sok reménybe, mely egyre szétfoszlik.

Csüggednünk, letörnünk és mindent feladnunk még sem szabad soha! Bár nehézségek, gondok, aggodalmak, anyagi válságok sötét viharai környeznek bennünket és rázzák lelkünket, az első pünkösdre kell ma is gondolnunk, mely az Apostolok halálra vált lelkét lánggra lobbantotta, letört reményeit

A Budapesti Hirlap történelmi felelőssége

Irtá Kieblersberg Kunó gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter

A politikai élet cselekvői nemcsak a választók, képviselők, felsőházi tagok. Ezek mellett ott vannak más, kollektív egyéniségek, melyeknek szavazati joguk nincs és hatásuk mégis óriási. Ezek közé tartoznak a lapok is. De nem minden ujság, csupán az a magasabb értelemben vett lap, sajátos ujság-egyénség, amely a maga hatásával épp úgy beleszövődik a nemzet életébe, akárcsak a pártvezér vagy éppen vezető államférfi. Aki következetesen uralkodó elvet, politikai irányt, közgazdasági, szociális vagy kulturális gondolatot képvisel a nagy nyilvánosság előtt, az ható alannyá emelkedik, annak megvan a hatalma és mivel nincs hatalom felelősség nélkül, megvan a felelőssége is.

Hány ujság dörög be a nyilvánosságba napról-napra azt, amiről azt hiszi, hogy az olvasóközönség szívesen veszi. Hány lap igazodik annak a pártnak vagy politikusnak a taktikája szerint, amelyhez

újra élesztette, ernyedő tagjaikba kedvet, erőt, elszántságot lehelt.

A Szentlélek tüze kigyulladt már az egész országban. Az a jubileum, melyet Szent Imrénék fenkölt alakjával, vonzó példájával, hősi életének, drága emlékének felidézésével félév óta emelünk és folytatunk, egyre megszűbb terjed s egyre több lélekben indítja fel az alvó erőket.

Letört nemzetünket ez fogja felrúzni, új életre, erő kifejtésre, hódításra alkalmasra és képessé tenni, de csak akkor, ha a nagy munkára fel tudunk készülni.

A Szentlélek tüze nem házra, sziklára, vagy tetőkre szállott, hanem meleg és bizó lelkekbe, melyek érkezését esedezve várták.

Igy várja a magyar nép is a Szentlélek tüzeit ebben a szent évben! Zokogjon fel hozzá a bizó imádság milliói lelkéből, melyeket a csapások özöne porhanyóra szántott, mert ha a magyar nép fájó, vérző szívvel, de bizó lélekkel esdi le Őt a magas mennyekből, biztosan le is jön s „megújítja az egész föld színét.”

vagy akihez tartozik! Ilyen felfogással, persze, nem jöhet létre lap a szó magasabb értelmében, az ilyen ujság jó formán csak a megafon szerepét játssza, valaki, vagy valakiknek a számára. Magasabb szempontból konstruktív, nemcsak közvéleményképzővé, hanem irányadóvá, csak az olyan sajtóorgánium válhat, amely a nemzeti élet nagy igazságait és szükségességeit felismeri és ezeket akarja szolgálni pártoktól, vezetőkől, muló adott helyzetektől s hagulatoktól függetlenül. Az ilyen ujság nyugodtan nézhet történelmi felelőssége elé, mert eggyel legyünk tisztában: aki majd napjainknak történelmét írja meg, az az eddig megszokottól egészen eltérő históriát fog írni. Abban a történetben majd külön-külön fejezet jut a politikai pártok történetének, a napisajtó történetének s az egyes lapokról is majd úgy ítélnék, mint a kor államférfiairól. Szilágyi Dezső és a Pesti Hirlap, Tisza István és a Budapesti Hirlap, személyek és lapok vegyesen, mint ható és felelős alanyok jelennek majd meg a történetírás előtt, amely igazságot fog tenni és ítélni fog nemcsak az államférfiak munkája, hanem afelett is, hogy egy-egy ujság egészséges, vagy káros irányba befolyásolt-e az egyes időszakokban a közvéleményt. Szóval, nemcsak miniszteri felelősség van, nemcsak a hirlapíróknak van büntetőjogi felelőssége, de ez utóbbi felett magasan ott van az ujságnak, mint kollektív egyének a történelmi felelőssége.

Hogyha most már ezzel a magasabb mértékkel, ezzel a komplikáltabb mérőkészülékkel közeledünk valamely ujsághoz, akkor érdekes az eredmény, amelyet a Budapesti Hirlap olvashatunk le.

A B. H. támadta az idősebbik Tiszát, felkarolta a tulipános irányzatot (az öreg Rákosi kabátján a jelvényt holtáig hordta) s azután, a végzetes nagy tusában, odaállt Tisza István mellé. Sokan azt hitték, hogy pártállást változtat, pedig a maga ízlése szerint válogatott a pártok között, amint időnként úgy látta, hogy egyik vagy másik politikai irányzat szolgálja inkább azt, amit a B. H. igazán és kizárólag szolgálni akart: a hazát. Mert a pártok valóban nem csalhatatlanok, államférfiak és pártvezérek ugyancsak ki vannak téve ezer tévedés lehetőségének. Az emberek jelentékeny része pártos

lény, felcsatlakozik egyik vagy másik politikai alakulathoz. Az embereknek nagy, talán nagyobbik része azonban nem érzi belső szükségét annak, hogy pártember legyen, hanem fenntartja magának a szabad politikai verdikt lehetőségét arra, hogy ítéljen politikuskok és pártok felett. Ha ez nem lenne így, akkor merő lehetetlenség lenne a parlamentarizmus angol rendszere. Ha mindenki felesküdnék valamely párt lobogójára, amelyet odahagyni hűtlenség, akkor, — amíg egy nemzedék ki nem hal, — egészen reménytelen lenne minden házfelosztás, vagy képviselőválasztás, mert a pártok a korábbi számarányban kerülnének be. Németországban, ahol a pártállást és a világnézetet összeforrasztották, ez bizonyos mértékig így is van, ezért fungál ott az angol rendszertől egészen eltérően a parlamentarizmus. Az angol választó ezzel szemben bírónak érzi magát, aki objektíven szemléli a pártok harcát a parlamentben és azok eredményét az életben, megalkotja a maga ítéletét és aszerint szavaz, jutalmaz, vagy büntet egy-egy pártot. Efféle elgondolás vezette a B. H. irányítóit, igyekeztek a pártok felett maradni és támogatni a magasabb nemzeti érdekeket.

Sajnos, ahhoz hiányzik az időm, hogy történelmi egymásutánban, szerkesztés előadom a B. H.-nak, mint ujság-egyénségnek a történetét. A lap nacionalisztikus alapirányának csak két epizódjára szeretnék az elmondottak bizonyosságául rámutatni.

Az egyik a B. H. küzdelme a nyelvtisztaságért, a másik a harmincmillió magyar eszményének a kitzése.

A magyar nyelv nekünk sokkal több, mint a többi népeknek a maguk nemzeti nyelve. Nálunk a külföldieskedő tizennyolcadik század után a nyelvtudósok: Révay, Versey, Kazinczy vezették be a reformkört. Széchenyi felépítette a nyelvújítást, ha előbb még nem teremtik a modern magyar nyelvet. Ezen a nyelven irodalom fejlődik, különösen hazafias költészet, amely megtermékenyítette a politikát. Ilyen körülmények közt az a nyelvrontás, mely a kiegyezés korának vége felé mutatkozott, valóban nemzeti veszedelem volt. Amikor hát a B. H. kiállott a nyelvhelyesség mellett, ez sokkal több volt, mint grammatikai, vagy stilisztikai mozgalom, itt, a háttérben, a nyelvtisztaság mögött, a nemzeti lélek hamisítatlan tisztaságának védelme állott.

Történelmi megvilágításban még érdekesebb a harmincmillió magyar eszményének a felállítás. Annak a korának a reálpolitikusai mosolyogtak a célkitűzésben rejlő idealizmus felett, pedig csak kevéssel nagyobb népsűrűség mellett a cél korántsem volt elérhetetlen. Egyik legvégzetesebb nemzeti hibánk, hogy könnyen válunk szárnyaszegetté. Vannak idők, amikor szinte nemzeti erényszámba megy a haljóság és a csüggedés terjesztése. Ezzel szemben a nemzetnek, ha nem akar visszahullani, mint a zászlórúdról a lobogó, melynek zsinórját elmetstették, szüksége van eszményekre, amelyekben az emberek hisznek és remélnék, mert már ez a pusztá hit és remény önmagában is politikai erő. A kiegyezési korszak második felének szárnyaszegettségében egy lobogót igyekezett a nemzet zászlórúdjára felvonni a B. H., amikor kitzette a harmincmillió magyar eszményét.

És csodálatos volt az a következetesség, amivel összes rovatait a nacionalizmus szolgálatába tudta állítani. A B. H. tárcarovata, színházi és irodalmi kritikája, regénycarnoka egy fejezetét alkotják a magyar irodalomtörténetnek.

Politikai pártok felett állva, a nemzet nagy céljait szolgálva, egészséges, hamisítatlan nacionalizmust képviselve, kiváló és sajátos civil lapegyéniség a B. H., amely mint pozitív, produktív tényező állott a magyarság életének félévszázadában.

az uram felolvasta nekem és másodszor, mikor Rákosi levelet írt róla. Kétszázötven évvel ezelőtt, ezekben ritka közvetlenséggel nyilatkozik meg minden elképzelhető kérdésről.

Néha kesergett, hogy nem lett olyan nagy költő, mint szeretett volna lenni, s mikor remek beszédeire hivatkoztam, melyekben életre kel minden, amiről szól, amelyek csupa szín és színnyaló költészet, mosolygott elragadtatással. „Tudja, édes Zsóki, mi vagyok én? Közvetítő. Megmutatom az embereknek a szépet, megtanítom őket látni, gyönyörködni. Mankó vagyok, mely segíti a maguk lábán járnai nem tudókat, jó irányba tereli a tévelygőket. Szárny vagyok, amely a magasba lendíti az új porában vergődő lelkeket.”

Rákosi Jenő azon kevesek közé tartozott, kik örülni tudnak a mások szüretjének.

Bizancs sikere, annak idejében valóságos lázba hozta. „Féltékenynek kéne lennem Herczegre, — mondta, — de oly nagy a gyönyörűségem a darabjában, hogy csak örülni tudok annak, hogy megírta.”

Ilyenkor hallgatva őt, el voltam ragadtatva beszédétől, s ez jól esett neki.

Betegsége napról-napra súlyosodott, testileg gyengült, de szelleme friss maradt. Türelmes beteg volt, de néha kitört, ha új orvosságot rendeltek neki.

Egyszer ingerülten utasította vissza a gyógyszert. „Nem kell, többet használnék nekem egy Bárd-verse száz orvosságnál”, — szökt. Nyomban telefonált nekem a titkárja: Van-e új vers? A meglévőket már mind felolvasták neki, s ez jól hat rá.

„Van, megyek”, — telefonáltam. Új vers ugyan nem volt, de melléje írtam és mondtam sorjába a verseket, úgy, ahogy azok megcsendültek a lelkemben. Ő hallgatta, átszellemülten, huzatla magának velem notás kedvben, gyönyörködve, lelkesedve, s mialatt hallgatta, elfeledte a betegségét.

A *Köd* megjelenését nem érthette meg, de

mikor elolvasta a kéziratot, még jóval betegsége előtt, olyan levelet, olyan kritikát írt róla, amilyenre csak az ő megértő lelke, művészi tudása képes.

Legkedvesebb emlékem ez az írás tőle.

Egy este, mikor fent voltam nála, panaszkodtak rá, hogy nem eszik, főképp cukrot nem, amire szüksége volna a szervezetnek. Tréfáltam vele, hogy a harctéren a katonák sok kockacukrot ettek, ettől nagy lett az erejük és harcikészségük. Mosolygott. Aztán ötletszerűen a zsebembe nyultam, amelyben már jóelőre betettem néhány kockacukrot. „Jenő bátyám, véletlenül van is nálam cukor, ide teszem az asztalára, maga elalvás előtt rám gondol és megeszi a cukrot.” Hálásan rám nézett, majd elérzékenyedett s megszorította a kezemet. „Megezem”, — mondta halkán.

Betegsége utolsó napjaiban mindig érzékeny volt, ha látott. Sokat kérdezősködött az uramról, s mindig azt üzenté neki: menjen már Füredre, ő is odamegy, ha jobban lesz.

Halála előtt néhány nappal jácintot vittem neki. Csodálatosan vidám volt. Sürgette a Ködöt s szinte transzban beszélt róla. Képeket, jeleneteket látott, amelyeket izzó lélekkel, de halk szóval mondott el nekünk. Vizionált, sugárzott, szinte fölemelkedett karosszékeiben, s mi, kik körül álltunk, kedves kis menyecsként, rokon házvezetőnője és az ápolónők, meghalva hallgattuk őt.

Hogy mit látott víziójában, miről beszélt, azt nem tudom most elmondani. Vert a szíve s az ápolónő nyugtató eszpeket adott be neki, s intett, hogy hagyjuk őt magára.

Összeszedtem magam, leküzdtem érzékenységet s mosolyogva kívántam neki jóéjszákát.

Hosszan tartotta kezemet a kezében, szomorúan rá nézett s már sugva mondta: „Sietesse a Ködöt”.

Ekkor láttam őt utóljára. Másnap telefonáltak, ne menjek fel, mert kerülni kell minden izgalmat.

Néhány napra rá meghalt.